

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ТАЪЛИМ, ФАН ВА ИННОВАЦИЯЛАР ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

«ТАСДИҚЛАЙМАН»

Тошкент давлат иқтисодиёт
университети ректори
Т. Гешабаев

_____ 2025 й.

«ТАСДИҚЛАЙМАН»

Олий таълим фан ва инновациялар
вазирлиги ҳузуридаги ОАК раиси
А.Т. Юсупов

« _____ » 2025 й.

08.00.01 - “ИҚТИСОДИЁТ НАЗАРИЯСИ”

ихтисослиги бўйича малакавий имтиҳон

ДАСТУРИ

ТОШКЕНТ – 2025

К И Р И Ш

Кейинги йилларида юзага келаётган ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларнинг вужудга келиши ва уларнинг муваффақият билан ҳал этилиши, макроиқтисодий мувозанатни таъминланиши, дастлаб иқтисодий пасайишни бартараф этилиши ва сўнгра иқтисодий ўсишга эришиш давлатимиз иқтисодий сиёсати чуқур ўйланган ва илмий асосланган эканлигидан далолат беради. Бу борада “Ўзбекистон-2030” стратегиясининг 1-йўналишида “Фундаментал тадқиқотларни замон талабларидан келиб чиқиб янги йўналишлар билан бойитиш”¹ мамлакатимиз олдида турган мақсадлардан бири бўлиб ҳисобланади.

Иқтисодиётда амалга оширилаётган кенг кўламли ислохотлар, модернизация, таркибий ўзгариш ва диверсификация натижасида янгидан-янги замонавий тармоқлар ва ишлаб чиқариш қувватлари, янги энергия манбалари ишга туширилмоқда. Миллий валютамизни эркин конвертация қилишга киришилди. Бу ўзгаришлар ва халқимизнинг фидокорона меҳнати натижасида яратилаётган маҳсулот ва кўрсатилаётган хизмат турлари ҳажми кўпайиб, сифати тубдан яхшиланиб боришига, аҳоли даромадлари ва турмуш даражасининг кескин ўсиши, уларнинг ижтимоий-иқтисодий фаоллиги эртанги кунга бўлган ишончининг тобора ошиб боришига олиб келмоқда. Маънавий жабҳада ҳам туб ўзгаришлар қилиниб, жамият аъзолари онгида миллий истиқлол ғояси ва мафкураси, миллий ғурур шакллантирилиб, мустаҳкамланиб бормоқда.

Жамиятда рўй берадиган иқтисодий қонунларни билиш ва уларнинг амал қилишига онгли муносабатда бўлишда, мамлакатни демократлаштириш ва иқтисодиётни бозор тамойиллари асосида ислоҳ қилиш жараёнлари моҳиятини тушуниш учун зарур бўлган билимларни беришда «Иқтисодиёт назарияси» фанининг роли бекиёсдир. Бугунги кунда ёш авлодда бунёдкорлик ғояларини шакллантириш, уларнинг илмий дунёқарашини чуқурлаштириш ва кенгайтириш, иқтисодий маданиятини ошириш каби муҳим амалий вазифаларни бажариш орқали мазкур фаннинг аҳамияти тобора ошиб бормоқда.

“Иқтисодиёт назарияси” фани мамлакатимизда яшаётган ҳамма кишиларнинг даромадлари, уларнинг турмуш даражаси фақат миллий иқтисодиёт тараккиётига боғлиқлигини, шу юртда меҳнат қилаётган кишиларнинг ижодий меҳнати билан вужудга келган миллий маҳсулотнинг кўпайиши, унинг тўғри тақсимланиши ва фойдаланилиши, миллий пул барқарорлиги билан боғлиқлигини ҳам ўргатади ва миллий истиқлол мафкурасининг одамлар онгида шаклланишига, уларнинг интеллектуал камолотга эришувида муҳим роль ўйнайди.

Дастур 08.00.01 - «Иқтисодиёт назарияси» ихтисослиги бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасига талабгор таянч докторант ва мустақил изланувчилар учун малакавий имтиҳонларга тайёрланиш ва уни топшириш учун мўлжалланган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги ““Ўзбекистон — 2030” стратегияси тўғрисида”ги ПФ-158-сонли Фармони. <https://lex.uz/docs/6600413>

АСОСИЙ ҚИСМ

“Иқтисодиёт назарияси”га кириш

Иқтисодиёт тушунчаси ва турлари. Иқтисодий фаолиятнинг мазмуни. Такрор ишлаб чиқаришнинг мазмуни ва фазалари: ишлаб чиқариш, тақсимот, айирбошлаш, истеъмол. Эҳтиёжларнинг мазмуни ва уларнинг туркумланиши. Эҳтиёжларнинг ўсиб бориши қонуни. Иқтисодий ресурсларнинг мазмуни ва туркумланиши. Иқтисодий ресурслар ва эҳтиёжларнинг кондирилиш даражаси ўртасидаги боғлиқлик. Иқтисодиёт олдидаги муаммолар.

Иқтисодиётга оид билимларнинг шаклланиши ва ривожланиши. Қадимги Шарқ ва Ғарб халқларидаги иқтисодий ғоялар. Иқтисодиёт назариясининг фан сифатида шаклланишидаги асосий оқимлар: меркантилизм, физиократлар, инглиз классик иқтисодий мактаби, марксизм ва маржинализм. Ҳозирги замон иқтисодиёт назариясидаги асосий оқимлар.

Иқтисодиёт назарияси фанининг предмети тўғрисида турлича ёндашувлар. Иқтисодиёт назарияси фанининг предмети. Иқтисодий ҳодиса ва жараёнлар. Моддий ва маънавий неъматларни ишлаб чиқариш, тақсимлаш, айирбошлаш ва истеъмол қилиш жараёнидаги иқтисодий муносабатлар.

Иқтисодиёт назарияси фанининг вазифалари. Ҳозирги замон иқтисодий тафаккурининг шаклланишида, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш муаммоларини таҳлил қилиш ва билишда иқтисодиёт назарияси фанининг роли. Иқтисодиёт назарияси фанининг талаба-ёшлар онгида илмий дунёқарашни шакллантиришда ва миллий истиқлол ғоясини сингдиришдаги аҳамияти. Иқтисодий қонунлар ва категориялар. Иқтисодий қонунларнинг туркумланиши.

Ишлаб чиқариш жараёни ва унинг натижалари

Ишлаб чиқариш омиллари ва уларнинг туркумланишига турлича ёндашувлар. Ишлаб чиқариш омилларининг ўзаро боғлиқлиги ва бир-бирининг ўрнини босиши.

Ишлаб чиқариш жараёнининг мазмуни ва унинг иқтисодий асослари. Ишлаб чиқаришнинг таркибий тузилиши. Ишлаб чиқариш жараёнининг икки томони. Қиска ва узок даврдаги ишлаб чиқариш. Ишлаб чиқаришнинг жамият ҳаётидаги аҳамияти. Ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишнинг ўзаро боғлиқлиги. Товар ва хизматлар нафлилиги ва қийматининг яратилишида ишлаб чиқариш омилларининг роли.

Ишлаб чиқаришнинг умумий ва пировард натижалари. Ялпи ижтимоий маҳсулот. Такрорий ҳисоб. Оралиқ маҳсулот, пировард маҳсулот, қўшилган маҳсулот, соф маҳсулот. Зарурий ва қўшимча маҳсулот. Қўшимча маҳсулот нормаси ва массаси. Қўшимча маҳсулотнинг зарурлиги ва аҳамияти. Ишлаб чиқариш функцияси. Умумий, ўртача ва сўнгги қўшилган маҳсулот, уларни ҳисоблаш тартиби. Сўнгги қўшилган омил унумдорлиги. Унумдорликнинг пасайиб бориши қонуни.

Ишлаб чиқариш имкониятлари тушунчаси. Тўла бандлик. Ишлаб чиқариш имкониятлари чегараси. Ишлаб чиқариш имкониятлари эгри чизиғи. Муқобил харажатлар. ФТТ ва ишлаб чиқариш имкониятлари чегарасининг кенгайиши. Ишлаб чиқариш самарадорлиги. Иқтисодий ресурсларни тежаш қонуни. Меҳнат

унумдорлиги ва унга таъсир килувчи омиллар. Самарадорликни белгиловчи кўрсаткичлар тизими. Ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш омиллари: ФТТнинг эволюцион ва революцион шакллари, мамлакатимизда иқтисодий таркибий ўзгартириш, модернизациялаш ва диверсификация қилиш жараёнларининг давом эттирилиши. Мамлакатимиз Президенти Ш.Мирзиёев маърузаларида ва Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Тараққиёт стратегиясида ишлаб чиқаришни жадал ривожлантиришга алоҳида эътибор берилиши ва унинг сабаблари. Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришни рағбатлантириш сиёсати.

Иқтисодий тизимлар ва мулкчилик муносабатлари

Ижтимоий-иқтисодий тараққиёт босқичларини билишга турли хил ёндашувлар: тарихий-формацион, маданийлашиш (цивилизация) даражаси, техника ва технологик даражаси, иқтисодий тизимлар ўзгариши жиҳатидан ёндашув. Жамиятнинг ишлаб чиқарувчи кучлари. Ишлаб чиқариш муносабатлари. Ишлаб чиқариш усули. Ижтимоий-иқтисодий формация. Цивилизациянинг тарихий ривожланиш типлари. Цивилизацияларнинг алмашуви назарияси. Ишлаб чиқаришнинг технологик усули. Оддий кооперация, мануфактура ва йирик машиналашган ишлаб чиқариш. Индустрлашишгача бўлган жамият, индустрлашган жамият, юқори индустрлашган (ахборотлашган) жамият.

Иқтисодий тизим тушунчаси. Иқтисодий тизим моделлари: анъанавий иқтисодий, маъмурий-буйруқбозлик иқтисодиёти, бозор иқтисодиёти. Бозор иқтисодиётининг босқичлари: эркин рақобатга асосланган ва ҳозирги замон бозор иқтисодиёти. Мулкчилик муносабатларининг иқтисодий мазмуни. Мулк объекти ва субъекти. Мулкчиликнинг иқтисодий ва ҳуқуқий жиҳатлари. Мулк шакллари ва таснифланиши. Давлат мулки, жамоа мулки, шахсий мулк, хусусий мулк ва аралаш мулк.

Иқтисодий ислох қилишда мулкчиликнинг ўрни. Мулкчилик шакллари ўзгартириш усуллари: миллийлаштириш, давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш. Давлат мулкини хусусийлаштиришнинг усуллари.

Иқтисодий ислох қилишда мулкчиликнинг ўрни. Мулкчилик шакллари ўзгартириш усуллари: миллийлаштириш, давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш. Давлат мулкини хусусийлаштиришнинг усуллари. Ўзбекистон Республикасида мулкчиликни давлат тасарруфидан чиқариш ва хусусийлаштириш жараёнини амалга ошириш босқичлари.

Товар-пул муносабатларининг ривожланиши

Ижтимоий ҳўжалик шакллари. Натурал ва товар ишлаб чиқаришнинг белгилари ва фарқлари. Товар ишлаб чиқаришнинг вужудга келиши ва ривожланиши сабаблари.

Товар ва унинг хусусиятлари. Товарнинг нафлилиги ва айирбошланиш қобилияти (қиймати). Товар қийматининг миқдори. Индивидуал ва ижтимоий зарурий нафлилик. Индивидуал ва ижтимоий-зарурий меҳнат сарфлари. Ижтимоий-зарурий иш вақти. Меҳнатнинг икки ёклама тавсифи: аниқ меҳнат ва

абстракт меҳнат. Меҳнат унумдорлиги ва интенсивлигининг товар қиймати микдорига таъсири.

Қийматнинг меҳнат назарияси. Қиймат қонуни. Товар қиймати ва нархининг ўзаро фарқланиш шарт-шароитлари. Кейинги қўшилган микдор нафлилиги назарияси. Умумий ва аниқ нафлилик. Нафлиликнинг пасайиб бориши. Қийматнинг меҳнат назарияси ва кейинги қўшилган микдор нафлилиги назариясининг ўзаро алоқаси ҳамда бир-бирини тўлдириши. Қиймат парадокси.

Пулнинг келиб чиқиши ва мазмуни. Пулнинг рационалистик ва эволюцион концепциялари. Қиймат шакллари. Пул тўғрисидаги металлистик, номиналистик ва микдорий назариялар. Пулнинг асосий вазифалари: қиймат ўлчови, муомала воситаси, жамғариш воситаси, тўлов воситаси. Нархлар ўлчови (масштаби). Ҳозирги замон пулининг табиати ва мазмуни. Олтин ва қоғоз пулларнинг ўзаро боғлиқлиги. Нақд ва кредит пулларнинг хусусиятлари.

Бозор иқтисодиётининг мазмуни, амал қилиши ва бозор иқтисодиётига ўтиш даври

Бозор иқтисодиётининг мазмуни ва унинг ривожланиши. Бозор иқтисодиётининг субъектлари: уй хўжаликлари, тадбиркорлик сектори, давлат сектори ва банк. Бозор иқтисодиётининг асосий белгилари. Бозор тизимининг ўз-ўзини тартибга солувчи механизми. Классик ва ҳозирги замон бозор иқтисодиёти, уларнинг умумий томонлари ва фарқлари. Замонавий бозор хўжалиги моделлари.

Бозор иқтисодиёти шароитида доимий муаммоларни ҳал қилиш ва ресурслардан самарали фойдаланиш йўллари.

Бозор иқтисодиётининг афзалликлари. Ресурсларни тақсимлашнинг самарадорлиги. Иқтисодий фаолият ва танлов эркинлиги. Иқтисодий субъектлар ҳаракатининг таъминланиши. Бозор иқтисодиётининг бошқа ижобий жиҳатлари. Бозор иқтисодиётининг асосий зиддиятлари ва салбий жиҳатлари.

“Бозор” ва “бозор иқтисодиёти” тушунчаларининг ўзаро фарқланиши. Бозорнинг мазмуни ва асосий белгилари. Бозор механизми. Бозорнинг объектлари ва субъектлари. Бозорнинг вазифалари. Бозорнинг туркумланиши. Ресурслар, маҳсулотлар ва даромадларнинг доиравий айланиши.

Бозор инфратузилмаси. Бозор инфратузилмаси муассасаларини гуруҳлаш йўналишлари. Бозор инфратузилмаси таркиби.

Бозор иқтисодиётига ўтиш даврининг мазмуни. Бозор иқтисодиётига ўтиш – барча мамлакатларга хос умумий жараён. Бозор иқтисодиётига ўтиш йўллари. Бозор иқтисодиётига ўтишнинг революцион ва эволюцион шакллари. Маъмурий-буйруқбозликка асосланган иқтисодиётдан бозор иқтисодиётига ўтишнинг хусусиятлари. Ўтиш даврида бозор иқтисодиётини шакллантиришнинг асосий йўналишлари.

Ўтиш даври иқтисодиётининг асосий белгилари. Бозор иқтисодиётига ўтишнинг миллий моделлари. “Ўзбек модели”да ҳозирги даврдаги жаҳон молиявий иқтисодий инқирозининг салбий таъсирларидан ҳимоя воситасининг мужассамлашганлиги. Ўзбекистонда бозор иқтисодиётига ўтишнинг босқичлари.

Талаб ва таклиф назарияси. Бозор мувозанати

Талаб тушунчаси. Индивидуал талаб ва бозор талаби. Талаб қонуни. Гиффен самараси. Талаб эгри чизиғи. Талаб миқдорига таъсир қилувчи омиллар: истеъмолчи диди, бозордаги истеъмолчилар сони, уларнинг пул даромади, ўрнини босувчи товарлар нархи, келажакда нарх ва даромадларнинг ўзгариши эҳтимоли. Олий ва паст тоифали товарлар. Энгель қонуни. Энгель эгри чизиғи.

Таклиф тушунчаси. Таклиф қонуни. Таклиф эгри чизиғи. Таклиф миқдорига таъсир кўрсатувчи омиллар: ресурслар нархи, ишлаб чиқариш технологияси, солиқлар ва субсидиялар, бошқа товарлар нархи, нарх ўзгаришининг кутилиши, ишлаб чиқарувчилар сони. Иқтисодий ресурсларга талаб ва таклифнинг хусусиятлари.

Талаб ва таклиф миқдорларининг мос келиши. Қисқа ва узок даврларда талабнинг ўзгариши. Бозор мувозанати. Хусусий ва умумий мувозанатлик. Талаб ва таклиф эгилувчанлиги ва уларни белгилаб берувчи омиллар.

Истеъмолчи ҳатти-ҳаракати назарияси. Истеъмолчининг афзал кўриши. Нафлилик функцияси. Сўнгги кўшилган нафлилик. Нафлиликни максималлаштириш қоидаси. Истеъмолчининг мувозанатли ҳолати. Бефарқлик эгри чизиғи. Бефарқлик картаси. Истеъмолчи бюджетининг чекланганлиги. Бюджет чизиғи. Нарх ва даромадлар ўзгаришининг истеъмолчи танловига таъсири.

Рақобат ва монополия. Нархнинг шаклланиш хусусиятлари

Рақобатнинг моҳияти ва объектив асослари. Рақобат мазмунига турли томондан ёндашув. Рақобатнинг вазифалари. Рақобатнинг турлари: тармок ичидаги ва тармоқлараро рақобат. Рақобат шакллари: соф рақобат, монополистик рақобат, олигополия ва соф монополия. Рақобатлашиш усуллари: нарх воситасидаги ва нархсиз рақобат, фирром ва ҳалол рақобат. Демпинг нархларни қўллаш. Рақобат курашининг замонавий шакллари: маҳсулот сифатини ошириш, маҳсулотни янгилаш, хизмат сифати, реклама, сервис, маркетинг.

Монополиянинг моҳияти ва унинг вужудга келиши сабаблари. Ишлаб чиқариш ва капиталнинг тўпланиши ва марказлашуви. Монополияларнинг турлари: соф монополия, олигополия, моносония. Табиий монополиялар. Легалва сунъий монополиялар. Лернер коэффиценти. Монополистик бирлашмалар шакллари. Монополияларнинг афзалликлари ва ижтимоий-иқтисодий оқибатлари. Шумпетер гипотезаси. Давлатнинг монополияга қарши тадбирлари. Ривожланган мамлакатларда монополияга қарши сиёсат борасидаги тажрибалар. Монополияга қарши қонунчилик.

Ўзбекистонда рақобат муҳитини шакллантириш борасидаги чора-тадбирлар. Мамлакатимизда рақобат муҳитини кучайтиришнинг зарурлиги ва йўналишлари. Миллий иқтисодиёт рақобатбардошлигини оширишга қаратилган чора-тадбирлар. Мамлакатимизда “Ўзбекистон-2030” стратегиясида иқтисодиёт тармоқлари учун самарали рақобатбардош муҳитни шакллантириш ҳамда маҳсулот ва хизматлар бозорида монополиyani босқичма-босқич камайитириш.

Нархнинг мазмуни ва унинг объектив асослари. Нарх тўғрисидаги турли назариялар. Товардаги икки хил хусусиятларнинг нархлардаги ифодаси. Нархнинг шаклланишига таъсир этувчи омиллар. Бозор иқтисодиёти шароитида нархнинг вазифалари.

Нарх турлари: улгуржи ва чакана нархлар. Нуфузли, демпинг ва дотацияланган нархлар. Шартномавий, эркин ва тартибга солинувчи нархлар. Худудий, миллий ва жаҳон бозори нархлари. Нарх диапозони. Нарх паритети. Нарх ташкил топишининг бозор механизми. Мукаммал рақобат шароитида нархнинг шаклланиш хусусиятлари. Сотувчи ва харидор нархлари. Монополия шароитида нархнинг шаклланиши. Оммавий таклиф бўйича нарх ўзгариши. Монополия шароитида нархнинг шаклланиши. Оммавий талаб бўйича нархнинг ўзгариши. Олигополия шароитида нархнинг шаклланиши. “Эргашиш” ва “инкор этиш” ҳолатлари. Нарх бўйича етакчилик. Нарх сиёсати ва унинг Ўзбекистонда амалга оширилиш хусусиятлари. Нархларни эркинлаштириш йўллари ва босқичлари.

Тадбиркорлик фаолияти ва унинг шакллари. Тадбиркорлик капитали ва унинг айланиши

Тадбиркорлик фаолияти назариясининг ривожланиш босқичлари. Тадбиркорлик фаолиятининг мазмуни ва ривожланиш шарт-шароитлари.

Тадбиркорлик фаолиятининг шакллари: давлат, жамоа, хусусий, аралаш ва бошқа шакллари. Корхона – тадбиркорлик фаолиятининг асосий ва бошланғич бўғини. Корхоналар фаолиятининг ташкил қилиниши. Акциядорлик жамияти ва акциядорлик капитали. Акция ва унинг турлари. Акция курси. Дивиденд ва таъсисчилар фойдаси. Назорат пакети. Облигациялар. Маркетинг, унинг мақсади, вазифалари ва тамойиллари. Менежмент - корхоналарни бошқариш тизими сифатида. Менежментнинг асосий мақсади ва вазифалари.

Ўзбекистонда кичик ва оилавий бизнес ҳамда хусусий тадбиркорликнинг янада эркинлаштирилиши, рағбатлантирилиши ва давлат томонидан қўллаб-қувватланиши. Ҳозирги даврда хусусий тадбиркорлик ва кичик бизнес ривожини йўлидаги барча тўсиқ ва чекловларни бартараф этиш, унга тўлиқ эркинлик бериш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни кенг ривожлантириш учун қулай ишбилармонлик муҳитини яратилиши.

Тадбиркорлик капиталининг моҳияти. Тадбиркорлик капитали ва унинг ҳаракатидаги икки томонлама хусусиятнинг намоён бўлиши. Тадбиркорлик капиталининг функционал шакллари: пул, унумли капитал ва товар. Капиталнинг ҳаракат босқичлари. Тадбиркорлик капитали турли шаклларида доиравий айланиши.

Тадбиркорлик капиталининг айланиши. Асосий ва айланма капитал, уларнинг фарқи белгилари. Капиталнинг айланиш вақти ва тезлиги. Асосий капитални такрор ишлаб чиқариш: жисмоний, маънавий ва иқтисодий эскириши ва қайта тикланиши. Амортизация ва унинг нормаси. Жадаллашган амортизация. Асосий ва айланма капиталдан фойдаланиш самарадорлиги ва унинг кўрсаткичлари. Асосий капиталдан фойдаланиш самарадорлигини ошириш йўллари. Тадбиркорлик капиталини ривожлантириш бўйича қабул қилинган қонунлар, фармонлар, қарорлар ва давлат дастурларининг амалга оширилиши.

Корхона (фирма) харажатлари ва фойдаси

Ишлаб чиқариш харажатларини тадқиқ этишдаги ёндашувлар. Ижтимоий ишлаб чиқариш харажатлари. Корхона ишлаб чиқариш харажатлари. Ишлаб чиқариш харажатларининг мазмуни, таркиби ва турлари. Бевосита ишлаб чиқариш харажатлари ва муомала харажатлари. Ички ва ташқи харажатлар. Доимий ва ўзгарувчи харажатлар. Ўртача ва умумий харажатлар. Сўнгги қўшилган харажатлар тушунчаси. Харажатларни минималлаштириш қоидаси. Қисқа ва узоқ муддатли даврда ишлаб чиқариш харажатлари. Натижалар ўзгаришига унумдорлик пасайиб бориши қонунининг таъсири. Ишлаб чиқариш миқёсининг ижобий самараси. Таннарх.

Корхона (фирма) нинг пул тушумлари ва фойдаси. Харажатлар ва даромадлар эгри чизиғи. Зарар кўрмаслик нуктаси. Умумий фойда. Фойда миқдорига таъсир кўрсатувчи омиллар. Маҳсулот қиймати таркиби. Ялпи фойданинг тақсимланиши. Иқтисодий фойда ва бухгалтерия фойдасининг фарқланиши. Меъёردаги фойда. Соф фойда. Фойда нормаси ва массаси ҳамда уларни ҳисоблаш. Фойда нормасига таъсир кўрсатувчи омиллар.

Корхоналарнинг банкрот бўлиши (синиши) ва санация қилиниши. Корхоналар фойдасини максималлаштириш шарти ва уни кўпайтириш йўллари. Иқтисодиётни ривожлантиришнинг 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида ва унинг устувор йўналишларида белгиланган маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантириш ҳамда маҳсулотлари самарадорлигини ошириш бўйича белгиланган асосий вазифалар.

Иш ҳақи ва меҳнат муносабатлари

Яратилган маҳсулот ва даромадларнинг тақсимланиш тамойиллари. “Ишлаб чиқаришнинг уч омили”, қўшилган омил унумдорлиги ва бошқа назариялар. Мазкур назарияларнинг камчиликлари. Яратилган маҳсулотни тақсимлашнинг асосий йўналишлари.

Иш ҳақи тўғрисида турлича назариялар. Иш ҳақининг иқтисодий мазмуни. Номинал ва реал иш ҳақи. Реал иш ҳақининг даражаси ва ўзгаришига таъсир кўрсатувчи омиллар. Иш ҳақининг табақаланиши. Иш ҳақини ташкил қилиш шакллари ва тизимлари. Тариф тизими. Минимал иш ҳақи.

Меҳнат муносабатлари. Меҳнат шартномалари. Касаба уюшмаларининг тадбиркорлар ва давлат билан ўзаро муносабатлари. Касаба уюшмаларининг иш ҳақи даражасини ошириш йўллари. Ишчи кучи талаби ва таклифини ўзгартириш. Жамoa шартномалари ва ижтимоий суғурта тизими. Очик ва ёпиқ турдаги касаба уюшмаларининг иш ҳақи даражасига таъсири. Меҳнат муносабатларини тартибга солишда давлатнинг роли.

Давлатнинг иш ҳақи сиёсати. Республикада меҳнатни рағбатлантириш, иш ҳақини кўпайтириш ва аҳоли даромадлари ўсишини таъминлашга қаратилган сиёсатни амалга оширилиши. 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида белгиланган иш ҳақи, пенсия, стипендия ва ижтимоий нафақалар ҳажмини изчил ошириш.

Аграр муносабатлар ва агробизнес

Аграр муносабатлар ва уларнинг бозор тизимидаги хусусиятлари. Ернинг ресурс сифатидаги ўзига хос хусусиятлари. Ернинг табиий ва иқтисодий

унумдорлиги. Қишлоқ хўжалигида тақрор ишлаб чиқаришнинг ўзига хос хусусиятлари. Ер – мулкчилик ва хўжалик юритиш объекти. Ерга эгалик ва ердан фойдаланиш ҳуқуқи.

Ер рентаси мазмунига бўлган турли хил ёндашувлар ва ер рентасининг тарихий шакллари. Ер рентасининг мазмуни ва турлари: дифференциал рента, абсолют рента, монопол рента, ундирма саноат ва қурилиш участкаларидан олинадиган рента. Ижара ҳақи. Ернинг нархи ва уни белгиловчи омиллар.

Агросаноат интеграцияси. Агробизнес ва унинг турлари. Деҳқон ва фермер хўжаликлари. Агрофирма, агросаноат комбинати.

Ўзбекистонда аграр ислохотларни амалга оширишнинг асосий йўналишлари. Ўзбекистонда ерга мулкчилик муносабатлари. Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш чоралари. Томорқа хўжаликларининг кенгайтирилиши. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши таркибий тузилишини такомиллаштириш. 2017-2021 йилларда қишлоқ жойларда ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва ижтимоий инфратузилмани жадал ривожлантиришнинг асосий йўналишлари.

Миллий иқтисодиёт ва унинг макроиқтисодий ўлчамлари.

Ялпи ички маҳсулот ва унинг ҳаракат шакллари

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг эълон қилиниши ва миллий иқтисодиётнинг шаклланиши. Миллий иқтисодиётнинг мазмуни ва унинг тузилиши. Макроиқтисодиёт. Макроиқтисодий таҳлил ва унинг вазифалари. Асосий макроиқтисодий кўрсаткичлар.

Ижтимоий тақрор ишлаб чиқариш. Миллий маҳсулотнинг иқтисодий мазмуни ва унинг ҳаракат шакллари. Ялпи миллий маҳсулот ва ялпи ички маҳсулот. Номинал ва реал ялпи ички маҳсулот. Нарх индекси. Ялпи ички маҳсулотнинг таркибий тузилиши. Соф миллий маҳсулот, миллий даромад ва шахсий даромад. Хуфёна иқтисодиёт, унинг ўлчамлари ва намоён бўлиш шакллари. Миллий маҳсулот (ЯИМ) ни кўпайтириш омиллари ва йўллари.

Миллий ҳисоблар тизими. ЯИМни ҳисоблашга қўшилган қийматлар бўйича ёндашув. ЯИМни ҳисоблашга сарф-харажатлар бўйича ёндашув. Уй хўжаликларининг истеъмол сарфлари. Инвестицион сарфлар. Давлат сарфлари. Чет элликларнинг сарфлари. ЯИМни ҳисоблашга даромадлар бўйича ёндашув.

Ўзбекистон иқтисодиёти етакчи тармоқларини модернизация қилиш, техник ва технологик янгилашни жадаллаштириш ва унинг кўламини кенгайтириш, ишлаб чиқаришни диверсификациялаш миллий маҳсулотни кўпайтиришнинг устивор йўналиши сифатида. “Ўзбекистон-2030” стратегияси ЯИМни кўпайтириш стратегияси ва уни амалга ошириш имкониятлари.

Ялпи талаб тушунчаси ва унинг таркиби. Ялпи талаб эгри чизиги. Ялпи талаб миқдорига таъсир этувчи омиллар: истеъмол сарфларидаги ўзгаришлар, инвестицион сарфлар, давлат сарфлари, соф экспортдаги ўзгаришлар.

Ялпи тақлиф тушунчаси ва унинг таркиби. Ялпи тақлиф эгри чизиги. Ялпи тақлиф эгри чизигидаги ётиқ, оралиқ ва тик кесмалар. Ялпи тақлиф миқдорига таъсир қилувчи омиллар: ресурслар нархининг ўзгариши, самарадорликнинг ўзгариши, ҳуқуқий меъёрларнинг ўзгариши.

Ялпи талаб ва ялпи тақлиф ўртасидаги мувозанат ва унинг ўзгариши. AD-AS модели. Ялпи талаб ва ялпи тақлиф эгри чизикларининг кесишиши. Храповик

самараси. Миллий бозорнинг тўйинганлик даражаси. Тақчилликнинг иқтисодий табиати ва уни бартараф қилиш йўллари.

Истеъмол, жамғарма ва инвестициялар

Истеъмолнинг мазмуни ва унинг турлари. Истеъмол фонди ва истеъмол сарфлари. Жамғарма ва унинг мақсади. Истеъмол ва жамғарма ўртасидаги нисбатнинг ўзгариши. Истеъмол ва жамғарма даражасини белгиловчи омиллар. Истеъмол ва жамғарма функцияси. Истеъмол ва жамғарма ҳажмига даромаддан ташқари таъсир кўрсатувчи омиллар. Истеъмол ва жамғармага мойиллик, ўртача мойиллик, кейинги қўшилган мойиллик ҳамда уларни аниқлаш.

Жамғаришнинг мазмуни ва унинг манбалари. Ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш мақсадидаги жамғариш. Жамғариш нормаси. Номинал ва реал жамғариш.

Инвестицияларнинг мазмуни ва вазифалари. Инвестицияларнинг манбалари ва тузилиши. Инвестицияларга сарфлар даражасини белгиловчи омиллар. Ялпи ва соф инвестициялар. Ялпи инвестиция ва амортизация нисбати ўзгаришининг иқтисодиётга таъсири. Инвестиция функцияси.

Жамғарма ва инвестиция ўртасидаги нисбат. Жамғарма ва инвестиция ўртасидаги мувозанатнинг классик ва кейнсча моделлари, улар ўртасидаги фарқлар.

Ўзбекистонда инвестицион фаолиятни таъминлаш ва унинг шарт-шароитлари. Миллий иқтисодиётни ривожлантиришда ички инвестиция манбаларни сафарбар этиш ва чет эл инвестицияларини жалб қилишнинг аҳамияти. Таркибий ўзгаришларни изчил амалга оширишда қулай инвестиция муҳитининг яратилиши ва такомиллаштирилиши. “Ўзбекистон-2030” стратегиясида ишлаб чиқаришни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан янгилаш, транспорт-коммуникация ва ижтимоий инфратузилма лойиҳаларини амалга оширишга қаратилган фаол инвестиция сиёсатини олиб бориш.

Иқтисодий тараққиёт, иқтисодий ўсиш ва миллий бойлик.

Иқтисодий тараққиётнинг мазмуни ва кўрсаткичлари. Иқтисодий тараққиётнинг иқтисодий ўсишдан фарқли жиҳатлари. Иқтисодий тараққиётнинг экстенсив ва интенсив турлари. Иқтисодий ўсиш назариялари, концепция ва моделлари. Иқтисодий ўсишнинг кейнсча ва неокейнсча моделлари. Кобб-Дуглас моделининг мазмуни. Р.Харрод ва Е.Домар моделлари. В.Леонтьевнинг “ҳаражатлар-натижалар” модели. “Ноль даражадаги иқтисодий ўсиш” концепцияси.

Иқтисодий ўсишнинг мазмуни, мезонлари ва кўрсаткичлари. Иқтисодий ўсиш суръати. «70 микдори қондаси». Иқтисодий ўсишнинг алоҳида томонларини тавсифловчи кўрсаткичлар. Иқтисодий ўсишнинг омиллари. Кейинги қўшилган ишлаб чиқариш омиллари унумдорлиги кўрсаткичлари. Реал маҳсулот ўсишини аниқлаб берувчи омиллар.

Миллий бойлик ва унинг таркибий қисмлари. Моддий-буюмлашган, номоддий (интеллектуал) ва табиий бойлик. Мамлакатнинг иқтисодий салоҳияти. Ўзбекистоннинг иқтисодий салоҳиятидан самарали фойдаланиш ва иқтисодий

ўсиш муаммолари. Иқтисодий ўсиш самарадорлигини таъминлашда табиий, моддий ва молиявий ресурслардан тежаб-тергаб фойдаланишнинг аҳамияти.

Мамлакатимизда 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараккиёт стратегиясида мўлжалланган кенг кўламли дастурларни амалга ошириш асосида иқтисодий ўсишнинг узок муддатли барқарор ўсиш суръатларини таъминлаш.

Миллий иқтисодиётнинг мувозанатли ва мутаносибли ривожланиши.

Иқтисодиётнинг циклиги ва макроиқтисодий беқарорлик

Иқтисодий мувозанат тушунчаси. Умумиқтисодий ва хусусий мувозанатлик. Турғун ва муттасил ривожланиб боровчи мувозанатлик. Иқтисодий мувозанатлилик даражасини аниқлаш усуллари. Иқтисодий мувозанатнинг амал қилиш тамойиллари ва намоён бўлиш шакллари.

Иқтисодий мутаносиблик ва унинг турлари. Мутаносибликларнинг таснифланиши. Мутаносибликларни таъминлаш орқали миллий иқтисодиётнинг мувозанатли ривожлантирилиши.

Ўзбекистонда иқтисодиётнинг таркибий ўзгартириш, диверсификациялаш модернизациялаш асосида мутаносибли ривожлантирилиши. Макроиқтисодий барқарорлаштириш сиёсатининг амалга оширилиши. Ҳаракатлар стратегияси бўйича миллий иқтисодиётнинг мутаносиблиги ва барқарорлигини таъминлаш, унинг таркибида саноат, хизмат кўрсатиш соҳаси, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик улушини кўпайтириш.

Иқтисодий ривожланишдаги номутаносибликлар ва уларнинг намоён бўлиш шакллари. Иқтисодиётнинг цикли ривожланиши. Иқтисодий цикл фазалари. Циклик тебранишлар.

Иқтисодий цикл назариялари. Экстернал ва интернал назариялар. Соф монетар назария. Етарлича истеъмол қилмаслик назарияси. Жамғариш назарияси. Психологик назария. Иқтисодий цикл турлари.

Иқтисодий инқирознинг мазмуни, сабаблари ва турлари. Пул-кредит соҳасидаги инқироз, валюта инқирози, биржа инқирози, экологик инқироз, тармоқлар инқирози, таркибий инқироз, аграр инқироз. Даврий, оралик, номунтазам инқирозлар. Ортиқча ишлаб чиқариш ва тақчил ишлаб чиқариш инқирозлари. Ривожланган мамлакатларнинг жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозидан чиқиш борасидаги чора-тадбирлари.

Инқирозларнинг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсири ҳамда унинг оқибатларини олдини олиш ва юмшатишга асос бўлган омиллар. Ўзбекистонда инқирозга қарши кўрилган чораларининг аҳамияти.

Ишчи кучи, унинг бандлиги ва ишсизлик

Ишчи кучининг ижтимоий-иқтисодий мазмуни. Ишчи кучининг тақдор ишлаб чиқарилиши. Ишчи кучининг миқдор ва сифат жиҳатдан аниқланиши. ФТТнинг ишчи кучини сифат жиҳатдан такомиллашувига таъсири. Нуфус қонуни. Аҳолининг табиий ўсиши. Ишчи кучи миграцияси ва унинг шакллари.

Ишчи кучи бозори. Ишчи кучига талаб ва тақлиф ҳамда уни аниқловчи омиллар. Ишчи кучининг нафлилиги ва қиймати. Ишчи кучи бозорининг

ижтимоий-иқтисодий хусусиятлари. Филлипс эгри чизиғи. Ишчи кучининг айрим соҳалардан бўшаши ва уни қайта тақсимлашнинг бозор механизми.

Ишчи кучи бандлиги тўғрисида турли хил назариялар. Неоклассик, кейнсча, монетаристик, институционал-социологик мактаб концепциялари. Шартномага асосланган бандлик назарияси. Бандлик моделлари. Мослашувчан ишчи кучи бозори концепцияси.

Ишсизлик ва унинг турлари. Фрикцион, таркибий ва циклик ишсизлик. Институционал, технологик, ҳудудий, яширин, турғун ишсизлик. Ишсизликнинг табиий даражаси. Ишсизлик даражаси ва уни аниқлаш. Ишсизликнинг иқтисодий ва ижтимоий оқибатлари. А.Оукен қонуни. Ишсизлик ва инфляциянинг ўзаро боғлиқлиги.

“Ўзбекистон-2030” стратегиясида ишчи кучи бандлигини таъминлаш, ишсизлик даражасини камайтириш, ишчи кучи бозори мутаносиблиги ва инфратузилмасини ривожлантириш борасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари.

Молия тизими ва молиявий сиёсат

Молиянинг мазмуни ва аҳамияти. Молиявий муносабатларнинг объектлари ва субъектлари. Молиянинг вазифалари. Молия тизими ва унинг бўғинлари. Давлат бюджети ва унинг молиявий ресурсларни шакллантиришдаги аҳамияти. Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетининг тузилиши.

Давлат бюджетининг даромадлари ва харажатлари таркиби ҳамда уларнинг эгри чизиғи. Бюджет тақчиллиги ва давлат қарзлари, уларнинг иқтисодиётга таъсири. Давлат ички қарзи. Давлат кредити. Давлат ташқи қарзи. 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида давлат бюджетининг барча даражаларида мутаносибликни таъминлаш.

Бозор иқтисодиёти шароитида солиқлар ва унинг вазифалари. Солиқ солиш тамойиллари. Солиқ имтиёзлари. Солиқларнинг туркумланиши. Лаффер эгри чизиғи. Солиқ юки ва унинг даражасини аниқлаш. Солиқ юкининг тақсимланиши. Молиявий сиёсат. Фискал (солиқ-бюджет) сиёсат.

Ўзбекистонда солиқ юкини камайтириш ва солиққа тортиш тизимини соддалаштириш ҳамда унификация қилиш.

Пул-кредит тизими. Банклар ва уларнинг бозор иқтисодиётидаги роли

Пул муомаласи. Пул тизими ва унинг таркибий қисмлари. Муомала учун зарур бўлган пул миқдорини аниқлаш ва унга таъсир этувчи омиллар. Пул муомаласи қонунлари. Пулнинг айланиш тезлиги. Пул миқдорини аниқлашга турлича ёндашувлар. $MV=PQ$ тенгламасининг амал қилиши. Пул агрегатлари. Пул бозорида талаб ва таклиф. Пул таклифи ва унинг мультипликатори.

Инфляция ва унинг келиб чиқиш сабаблари. Инфляция даражаси ва суръати. Талаб ва таклиф инфляцияси. Инфляция турлари: ўрмалаб боровчи, жадал ва гиперинфляция. Инфляциянинг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари, Давлатнинг инфляцияга қарши сиёсати.

Кредитнинг моҳияти, вазифалари ва турлари. Кредит муносабатларининг объектлари ва субъектлари. Кредит ресурсларининг манбалари. Кредит беришта

мойиллари. Фоиз ставкаси ва унинг даражасини аниқловчи омиллар. Кредит-пул тизимини давлат томонидан тартибга солиш.

Банкларнинг иқтисодий мазмуни. Банк тизими. Марказий банк ва унинг вазифалари. Тижорат банклари ва уларнинг вазифалари. Банк операциялари ва банк фойдасининг ҳосил бўлиши. Банк тизимининг такомиллаштирилиши. IS-LM моделида бюджет-солиқ ва пул кредит сиёсати.

Ўзбекистонда миллий валютани мустаҳкамлаш сиёсатининг амалга оширилиши. Сўмнинг харид қувватини ошириб бориш ва барқарорлигини таъминлаш. Инфляцияга қарши аниқ ўйланган сиёсат ўтказиш. Пул миқдорининг ўсишини товарлар ва хизматлар миқдорининг тегишли даражада ўсиши билан боғлаб олиб бориш. Миллий валюта алмашув курсининг барқарорлигига эришиш. “Ўзбекистон-2030” стратегиясида илғор халқаро тажрибада қўлланиладиган инструментлардан фойдаланган ҳолда пул-кредит сиёсатини янада такомиллаштириш, шунингдек валютани тартибга солишда замонавий бозор механизмларини босқичма-босқич жорий этиш, миллий валютанинг барқарорлигини таъминлаш.

Бозор иқтисодиётини тартибга солишда давлатнинг роли

Иқтисодиётни тартибга солишнинг моҳияти ва зарурлиги. Иқтисодиётни тартибга солишнинг классик, монетаристик, кейнсча назариялари.

Иқтисодиётни давлат томонидан тартибга солишнинг мақсади. Давлатнинг иқтисодий ўрни ва вазифалари: бозор муносабатлари қатнашчиларини ҳуқуқий ҳимоялаш, рақобатчилик муҳитини вужудга келтириш; ресурслар, маҳсулотлар ва даромадларни қайта тақсимлаш; иқтисодиётнинг ва пул муомаласининг барқарорлигини таъминлаш; ташқи иқтисодий фаолиятни тартибга солиш. Фан-техника тараққиёти, таркибий, ижтимоий ва минтақавий сиёсатни амалга оширишда давлатнинг ўрни.

Давлатнинг иқтисодиётни тартибга солишдаги бевосита ва билвосита усуллари. Иқтисодиётнинг давлат сектори ва унинг чегаралари. Давлат буюртмалари ва давлат харидлари. Иқтисодиётни бевосита тартибга солишнинг маъмурий воситалари. Истеъмолчи ва ишлаб чиқарувчи ортиқчалиги. Пул-кредит сиёсати. Монетар сиёсат. Бюджет сиёсати. Давлат иқтисодий дастурлари. Ташқи иқтисодий усуллари.

Ҳозирги шароитда давлатнинг иқтисодиётни тартибга солишдаги ролига қарашларнинг ўзгариши. “Ўзбекистон-2030” стратегиясида мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш жараёнларини тартибга солишда давлат иштирокини камайтириш, давлат бошқаруви тизимини марказлаштиришдан чиқариш ва демократлаштириш, давлат-хусусий шерикликни кенгайтириш, нодавлат, жамоат ташкилотлари ва жойлардаги ўзини ўзи бошқариш органларининг ролини ошириш вазифалари.

Аҳоли даромадлари ва давлатнинг ижтимоий сиёсати

Аҳоли даромадлари, уларнинг турлари ва шаклланиш манбалари. Номинал ва реал даромад. Даромадларнинг табақаланиш сабаблари ва омиллари. Турмуш даражаси ва сифати. Турмуш даражаси ва қашшоқликнинг кўрсаткичлари. Оила

бюджети: даромадлар ва харажатлар таркиби. Фаровонликнинг энг қуйи чегараси. Турмуш тарзи. Яшаш минимуми. Истеъмолчи саватчаси.

Даромадлар тенгсизлиги ва унинг даражасини аниқлаш. Лоренц эгри чизиги. Дицель ва Жини коэффициентлари. Кузнец гипотезаси. Бозор иқтисодиёти шароитида даромадлар тенгсизлигини келтириб чиқарувчи умумий омиллар.

Даромадларни давлат томонидан қайта тақсимлаш ғояси, мақсади ва дастаклари. Ижтимоий тўловлар. Ижтимоий сиёсат. Ўзбекистон бозор иқтисодиёти шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоялашнинг асосий йўналишлари. Ички истеъмол бозорини ҳимоя қилиш. Аҳолининг кам таъминланган табақаларини ижтимоий ҳимоялаш ва қўллаб-қувватлаш. Аҳолининг реал пул даромадларини ва харид қобилиятини ошириш, кам таъминланган оилалар сонини ва аҳолининг даромадлари бўйича фарқланиш даражасини янада камайтириш

Жаҳон ҳўжалиги ва унинг эволюцияси

Жаҳон ҳўжалигининг ташкил топиши, босқичлари ва асосий белгилари. Жаҳон ҳўжалиги субъектлари. Жаҳон мамлакатларининг иқтисодий ривожланиш кўрсаткичлари. Ишлаб чиқаришнинг байналмилаллашуви. Халқаро меҳнат тақсимооти. Иқтисодий ўзаро боғлиқликнинг ўсиши ва бевосита халқаро ишлаб чиқаришнинг шаклланиши. Иқтисодиётнинг байналминаллашувида ФТТ ва трансмиллий капиталнинг ўрни.

Глобаллашув жараёнининг моҳияти ва асосий йўналишлари. Жаҳон ҳўжалиги глобаллашуви жараёнларининг зиддиятли томонлари. Турли мамлакатлардаги иқтисодий ривожланишнинг бир текисда бормаслиги. Бой ва қашшоқ мамлакатлар ўртасидаги фарқнинг кучайиши. Экологик ҳалокат таҳдидларининг кучайиб бориши. Турли мамлакатларда аҳоли сони ўзгаришининг фарқланиши. Ҳозирги даврдаги жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг вужудга келишига глобаллашув жараёнларининг таъсири.

Халқаро иқтисодий муносабатларнинг мазмуни ва шакллари. Капиталнинг халқаро ҳаракати. Ишчи кучининг халқаро миграцияси. Фан-техника ютуқларининг халқаро айирбошланиши. Жаҳон инфратузилмасининг ривожланиши.

Жаҳон ҳўжалиги алоқаларини халқаро тартибга солиш. Молия, валюта ва кредит, жаҳон савдоси соҳаларидаги тартибга солувчи тузилмалар.

2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида чуқур ўйланган, ўзаро манфаатли ва амалий ташқи сиёсат соҳасидаги устувор йўналишлар, давлат мустақиллиги, суверенитетини мустаҳкамлаш, мамлакатнинг халқаро муносабатларнинг тенг ҳуқуқли субъекти сифатидаги ўрни ва ролини ошириш, ривожланган демократик давлатлар қаторига кириш, Ўзбекистоннинг ён-атрофида хавфсизлик, барқарорлик ва аҳил қўшничилик муҳитини шакллантириш.

Халқаро иқтисодий интеграция ва Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига кириб бориши

Халқаро иқтисодий интеграция жараёнлари тўғрисидаги турлича назариялар ва уларнинг асосий йўналишлари. Халқаро иқтисодий интеграциянинг мазмуни.

Халқаро иқтисодий интеграциянинг асосий шакллари. Халқаро иқтисодий интеграция жараёнини тақозо қилувчи омиллар. Жаҳондаги асосий интеграцион гуруҳларнинг амал қилиш хусусиятлари. Очiq иқтисодиёт ва унинг ўзига хос белгилари.

Давлатлараро иқтисодий интеграциянинг ривожланишидаги шарт-шароитлар. Турли минтақалардаги асосий интеграцион гуруҳлар. Европа Иттифоқи (ЕИ), Эркин савдо тўғрисида Шимолий Америка битими (НАФТА), Жануби-Шарқий Осиё мамлакатлари ассоциацияси (АСЕАН), Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги (МДХ).

Ўзбекистоннинг жаҳон иқтисодиётига қўшилишининг шарт-шароитлари. Республиканинг жаҳон хўжалигига интеграциялашувининг глобал, трансконтинентал, минтақалараро, минтақавий даражалари. Ўзбекистон ташқи иқтисодий фаолиятининг асосий йўналишлари.

Ўзбекистоннинг турли мамлакатлар билан ўзаро манфаатли икки томонлама ҳамкорлик алоқаларининг кучайиб бориши мамлакатимизда очiq индустриал иқтисодий ҳудудларнинг ривожланиши. Ўзбекистоннинг яқин қўшни мамлакатлар билан иқтисодий ҳамкорлигининг кучайиши.

Жаҳон бозори. Халқаро валюта ва кредит муносабатлари

Халқаро савдо тўғрисидаги турли хил назариялар. Мутлақ устунлик ва қиёсий устунлик назариялари. Хекшер-Олин-Самуэльсон модели. Ишлаб чиқариш омиллари нисбати назарияси. Ишчи кучи малакаси модели. Муқобил харажатлар модели. Товарнинг ҳаётий цикли назарияси.

Халқаро савдонинг мазмуни. Экспорт ва импорт, улар ўртасидаги нисбатнинг ўзгариши. Таққослама экспорт ихтисослашуви коэффициенти. Экспорт квотаси. Экспорт ва импорт мультипликатори. Экспорт ва импорт ҳажми ўзгаришининг ялпи миллий ишлаб чиқариш ҳажмига таъсири. Халқаро савдонинг хусусиятлари. Протекционизм ва эркин савдо сиёсатлари. Экспортни рағбатлантириш усуллари.

Тўлов баланси ва унинг таркиби. Ташқи савдо баланси. Абсорбция. Капитал ҳаракати баланси. Расмий захираларнинг асосий қўринишлари. Расмий захиралар бўйича операциялар. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг вужудга келишида ташқи қарз ва ташқи савдо балансидаги номуносивбликлар кучайишининг таъсири.

Халқаро валюта-кредит муносабатлари. Миллий ва халқаро валюта тизими. Жаҳон валюта тизимининг ривожланиш босқичлари: олтин стандарт, олтин-девизли ва сузиб юрувчи валюта тизими. Валюта курси ва унга таъсир кўрсатувчи омиллар. Харид қилиш лаёқати паритети назарияси.

Валюта-молия соҳасидаги давлатлараро ташкилотлар фаолиятининг ривожланиши. Халқаро валюта фонди. Европа валюта тизими. Халқаро тикланиш ва тараққиёт банки. Халқаро молиявий корпорация. Иқтисодий ҳамкорлик ва ривожланиш ташкилоти. Европа тикланиш ва тараққиёти банки. Осиё тараққиёт банки.

ТАВСИЯ ЭТИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

Асосий адабиётлар

1. Economics: principles, problems, and policies / Campbell R. McConnell, Stanley L. Brue, Sean M. Flynn. — 22th edition. 2021
2. Economics, 3rd Edition. N. Gregory Mankiw and Mark P. Taylor. © 2014.
3. Экономическая теория: учебник / С.С. Носова. — 4-е изд., стер. — Москва: КНОРУС, 2017. - 792 с.
4. Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. — T.: Iqtisodiyot, 2022. — 782 bet.
5. Шодмонов Ш.Ш., Рахматов М.А. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. — Т.: “Замин-нашр” нашриёти, 2020. — 820 бет.
6. Хажиев Б.Д., Мамбетжанов Қ.К. Экономическая теория. Учебник. - Т.: «IQTISODIYOT», 2019. - 552 стр.

Қўшимча адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — Т.: Ўзбекистон, 2023. — 46 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги ““Ўзбекистон — 2030” стратегияси тўғрисида”ги ПФ-158-сонли Фармони
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022—2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси” ПФ—60-сон Фармони.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 2 мартдаги «Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили»да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида»ги Ўзбекистон Президенти Фармони.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 январдаги “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили”да амалга оширишга оид давлат дастури тўғрисида” ги ПФ-5635-сонли Фармони.
7. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқ сўзи газетаси, 2018 йил 29 декабрь.
8. Xodiyev B.Yu., Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. — T.: Barkamol fayz-media, 2017. — 783 bet.
9. Шодмонов Ш.Ш., Мамарахимов Б.Э. Иқтисодиёт назарияси. Маърузалар матни. — Т.: Iqtisod-moliya, 2016. — 728 бет.
10. Шодмонов Ш.Ш., Ғофуров У.В. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. — Т.: Iqtisod-moliya, 2010. — 728 бет.
11. Ўлмасов А., Ваҳобов А.В. Иқтисодиёт назарияси. Дарслик. — Т.: «Iqtisod-moliya», 2014. — 480 бет.
12. Экономическая теория: учебник для вузов / под общей редакцией В. Ф. Максимовой. — 4-е изд., перераб. и доп. — Москва: Издательство Юрайт, 2025
13. Иохин В.Я. Экономическая теория. — Москва: Издательство Юрайт, 2023. — 459 с

14. Экономическая теория: учебник / В.П. Бардовский, О.В. Рудакова, Е.М. Самородова. — Москва: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2023. — 399 с.
15. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
16. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
17. www.imv.uz - Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт ва молия вазирлиги сайти.
18. www.stat.uz - Ўзбекистон Республикаси Миллий статистика қўмитаси расмий сайти.
19. www.data.worldbank.org - Жаҳон банкининг дунё мамлакатлари бўйича маълумотлар сайти.